

Η ΛΕ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων συστάθηκε τον Ιούνιο του 2006 με περιοχή ευθύνης τα νησιά Κεφαλονιάς, Ιθάκης και Ζακύνθου και με προϊστάμενο τον υπογράφοντα. Σύμφωνα με τον Οργανισμό του Υπουργείου Πολιτισμού, σε αυτήν προβλέπονται 43 οργανικές θέσεις όλων των ειδικοτήτων. Δυστυχώς, τεσσεράμισι χρόνια μετά την ενεργοποίησή της και μέχρι το τέλος του 2010, η Εφορεία παρέμεινε στελεχωμένη με ελάχιστο προσωπικό.

Παρά τις τεράστιες ελλείψεις σε ανθρώπινο δυναμικό και σε υλικοτεχνική υποδομή, εκτιμάται ότι μέσα σε αυτό το διάστημα υλοποιήθηκε σημαντικό έργο αν και δεν ήταν το επιθυμητό ούτε σε ποιότητα ούτε σε ποσότητα.

Τούτο όμως δεν θα ήταν εφικτό χωρίς την αποφασιστικής σημασίας συμβολή του επί συμβάσει προσωπικού ορισμένου χρόνου, το οποίο πολλές φορές υπερέβαλλε εαυτόν.

ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ

Επαρχία Κραναίας

Οι πληροφορίες μας για την Τελική Νεολιθική και πρωτοελλαδική εποχή μέχρι πριν από μερικά χρόνια προέρχονταν αποκλειστικά και μόνο από σπήλαια, ενώ τώρα από υπαίθριες εγκαταστάσεις που είναι σπαρμένες είτε στην ενδοχώρα είτε στα παράλια του νησιού. Στις τρεις θέσεις (ΣΤ΄ ΕΠΚΑ) που ακολουθούν έχουν επισημανθεί μόνιμες εγκαταστάσεις που υποδηλώνουν οργανωμένες κοινωνίες.

Εικ. 1. Μουσάτα. Οι βόθροι.

Εικ. 2. Αργίνια. Λίθινα εργαλεία.

Μουσάτα

Κοντά στο χωριό Μουσάτα ερευνήθηκαν λάκκοι επιμελημένης κατασκευής (εικ. 1), διαμέτρου και βάθους περίπου 1.00 μ. ανοιγμένοι στο παρθένο έδαφος που χαρακτηρίζονται ως βόθροι. Περιείχαν οστά ζώων, λίθους, τριβεία, τριπτήρες και κεραμική που χρονολογούνται στην Τελική Νεολιθική. Ωστόσο αγνοείται η θέση του οικισμού, ο οποίος δεν θα πρέπει να βρίσκεται μακριά από αυτούς.

Αργίνια

Στα Αργίνια είναι ήδη γνωστό το τείχος, το οποίο προστατεύει τους λόφους από τα Β.-ΒΑ., αλλά μέχρι σήμερα δεν προσδιορίζεται η χρονολόγησή του με ακρίβεια. Από τη δοκιμαστική τομή που πραγματοποιήθηκε στα δυτικά και έφθασε σε μεγάλο βάθος, συγκεντρώθηκαν κεραμική και λίθινα εργαλεία (εικ. 2) από πυριτόλιθο που επιβεβαιώνουν τη χρήση του χώρου ήδη σε πρωιμότερες εποχές.

Σκάλα Μούντα

Σε τελείως διαφορετικό σημείο από εκείνο που έγινε η επιφανειακή έρευνα την περίοδο 1992-95, πραγματοποιήθηκε μικρής κλίμακας ανασκαφική έρευνα, στην οποία βρέθηκε κατά χώραν κεραμική της πρωτοελλαδικής περιόδου. Η θέση βρίσκεται μόλις μερικές δεκάδες μέτρα μακριά από την ακτή και σε χαμηλό υψόμετρο σε σχέση με το επίπεδο της θάλασσας. Από τη χωροθέτηση τόσο αυτής όσο και των άλλων γνωστών εγκαταστάσεων της πρωτοελλαδικής περιόδου (Μηνιές και Σάμη, θέση «Φούρνοι») σημειώνεται η εξής αλλαγή: κατά την πρώιμη εποχή του Χαλκού επιλέγονται για εγκατάσταση παραθαλάσσια μέρη σε αντίθεση με την Τελική Νεολιθική, κατά την οποία προτιμώνται θέσεις στην ενδοχώρα με φυσική οχύρωση. Οι λόγοι που επέβαλαν την παραπάνω αλλαγή στο οικιστικό τοπίο είναι υπό συζήτηση.

Κράνν

Τα αρχαιολογικά δεδομένα που αναφέρονται στην Ιστορική Εποχή ακολουθούν τη διοικητική διαίρεση των τεσσάρων πόλεων-κρατών του νησιού, της Κράνης, των Πρόννων, της Πάλης και της Σάμης που αναπτύχθηκαν κατά την μέγιστη περίοδο ακμής του Ελληνισμού. Η ίδρυσή τους ανάγεται ήδη στη γεωμετρική και αρχαϊκή περίοδο, όπως τούτο υπαινίσσεται από τις ανασκαφικές ενδείξεις.

Η κατοίκηση των λόφων «Καστέλι» και «Πεζούλες», όπου στην κλασική και ελληνιστική περίοδο θεμελιώνεται η πόλη της Κράνης, ανάγεται στην υστεροελλαδική περίοδο, όπως μνημονεύεται στη βιβλιογραφία. Ένας νέος μυκηναϊκός οικισμός (εικ. 3) στα δυτικά των λόφων, στο αγροτεμάχιο Τσιλιμιδού, αρχίζει να προβάλλει στον ορίζοντα. Δυστυχώς, στην παρούσα φάση δεν είναι εφικτό να γίνει εκτεταμένη συζήτηση για αυτόν, αφού η ανασκαφική του έρευνα δεν έχει προχωρήσει επαρκώς. Η ύπαρξή του όμως έχει βαρύνουσα σημασία για την τοπογραφία όχι μόνο της περιοχής, αλλά ολόκληρου του νησιού αφού τα οικιστικά κατάλοιπα της αντίστοιχης περιόδου εντοπίζονται σε δύο γνωστές θέσεις, στα Σταροχώραφα και στους Αγ. Θεοδώρους.

Στο πλαίσιο του έργου «Άξονας: Πόρος - Αργοστόλι - Φισκάρδο, Δρόμος Κρανιάς στη νήσο Κεφαλονιά», νέα στοιχεία έρχονται για πρώτη φορά στην επιφάνεια για να διαφωτίσουν σκοτεινές περιόδους της περιοχής. Αποθέτης με κεραμική της γεωμετρικής και αρχαϊκής περιόδου, όπως και κεραμικοί κλίβανοι του 6ου αι. π.Χ. δηλώνουν εργαστηριακή εγκατάσταση σε μικρή απόσταση από τους παραπάνω λόφους. Προς την ίδια κατεύθυνση σε εγγύτητα με τους λόφους αναπτύσσεται το βιοτεχνικό κέντρο της πόλης στην όψιμη ελληνιστική και πρώιμη ρωμαϊκή περίοδο, στην οποία ανήκει εργαστήριο κεραμικής. Μάζες

πυρακτωμένου πηλού, μεγάλες αποθέσεις θραυσμάτων κεραμικής και ενσφράγιστες λαβές αμφορέων με ονόματα όπως ΞΕΝΩΝΟΣ, ΖΩΠΑΣ, ΑΠΟΛΛΩΝΙΔΑΣ κ.ά. (εικ. 4) εξήχθηκαν κάτω από εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες. Τμήματα λιθόστρωτων δρόμων συμπληρώνουν αλλά δεν ολοκληρώνουν το οδικό δίκτυο της πόλης. Συγκρότημα/τα (εικ. 5) με εκτεταμένους ερειπιώνες των πρώτων χριστιανικών αιώνων αποκαλύφθηκαν κοντά στην παραλία, που ενδεχομένως σχετίζονται με λιμενικές εγκαταστάσεις. Στον ίδιο χώρο ερευνήθηκε τμήμα δημόσιου κτηρίου που η χρονολόγηση και η χρήση του δεν κατέστη δυνατόν να αποσαφηνιστεί, αφού συνεχιζόταν εκτός ορίου σκάμματος.

Από τις εργασίες ανάδειξης του χώρου στο πλαίσιο του Υ/Ε «Ανάδειξη - ανάπτυξη αρχαιολογικού χώρου Κράνης», έγινε προσπελάσιμος ο αρχαίος δρόμος που διασχίζει τα ερείπια της πόλης και κατευθύνεται στο νεκροταφείο, στη θέση «Δρακοσπηλιά», ενώ από τις εργασίες πεδίου στα Ραζάτα αποκαλύφθηκε η μνημειακή οχύρωση (εικ. 7) των Κραναίων στα Ραζάτα.

Πρόννοι

Το τέμενος στη θέση «Γραδού», μεταξύ Πόρου και Σκάλας ανήκει στην επικράτεια της πόλης των Πρόννων. Δύο προγενέστερες απόπειρες για τον εντοπισμό του πτερού του ναού από τους Μαρινάτο και Καλλιγά απέβησαν άκαρπες. Σε εργασίες καθαρισμού του χώρου (ΣΤ' ΕΠΚΑ) αποκαλύφθηκε τμήμα του πτερού (εικ. 6) και το μεγαλύτερο μέρος του στωικού οικοδομήματος.

Στους Πρόννους για πρώτη φορά ακούγεται η επίσημη αρχαιολογική σκαπάνη στο νεκροταφείο τους, στη θέση «Περδικόβρυση», γιατί η παράνομη δρούσε εδώ και δεκαετίες με αποτέλεσμα να έχει κουρσέψει πολλούς τά-

Εικ. 3. Κράνη. Οικιστικά κατάλοιπα μυκηναϊκής περιόδου.

Εικ. 4. Κράνη. Ενσφράγιστες λαβές.

φους. Το πλέον εντυπωσιακό και χαρακτηριστικό στοιχείο του είναι οι εγχυτρισμοί σε μεγάλους πύθους, που από τα ευρήματα χρονολογούνται από το Β΄ μισό του 6ου έως και τον 4ο αι. π.Χ. Όσα ευρήματα διέφυγαν της σύλησης οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι ταφές συνοδεύονταν με πολλά και εντυπωσιακά κτερίσματα. Στην ανασκαφική έρευνα επεσιώς συμμετέχουν εθελοντικά 20 φοιτητές από το Πανεπιστήμιο του Καναδά, υπό την καθοδήγηση του καθηγητή Geoffrey Schmalz.

Επαρχία Παλλικής

Σκινέας

Στη μακρά αλυσίδα των τάφων της μυκηναϊκής περιόδου δύο νέοι θαλαμοειδείς τάφοι με σύντομο δρόμο και συμπληρωμένοι στο ανώτερο τμήμα τους κατά το εκφορικό σύστημα ερευνήθηκαν στο Σκινέα, ύστερα από υπόδειξη του Γεράσιμου Μονοκρούσου. Λιγοστά ευρήματα προέρχονται από το δρόμο του πρώτου τάφου, ενώ τα περισσότερα απέδωσε ο θάλαμος του δεύτερου αν και συλημένος κατά το 1/3 του (εικ. 8).

Πάλη

Η Πάλη κατοικείται από την γεωμετρική - υστερογεωμετρική περίοδο, όπως τεκμηριώνεται από την δοκιμαστική τομή που έγινε στο παρελθόν στη θέση «Καραβοστάσι». Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται έντονη οικοδομική δραστηριότητα με αποτέλεσμα να πραγματοποιούνται σωστικές ανασκαφές και

από αυτές να αυξάνονται οι πληροφορίες για την περιοχή.

Στο ακίνητο Καλογερόπουλου εκτεταμένα και διαδοχικά στρώματα που χρονολογούνται από το τέλος του 8ου έως το 2ο αι. π.Χ. δίνουν τη δυνατότητα επισκόπησης της αδιάλειπτης κατοίκησης της περιοχής. Εξαιρετικής τέχνης εμβλήματα (εικ. 9) του 2ου αι. π.Χ. αποκαλύφθηκαν σε παρόδια οικία, όπου ο δρόμος ήταν στρωμένος με κροκάλες.

Στο πλαίσιο του έργου «Περιφερειακός δρόμος Ληξουρίου», από τα πλέον ενδιαφέροντα στοιχεία της ανασκαφής ήταν οι λίθινες πολιορκητικές σφαίρες (εικ. 10) που ενδεχομένως να αποτελούν κατάλοιπα της πολιορκίας της Πάλης από τον Φίλιππο Ε΄ το 218 π.Χ. Η κεραμική που συγκεντρώθηκε ενισχύει την άποψή μας.

Το 2009 παραδίδεται στην Εφορεία από τον Γεράσιμο Μονοκρούσο μαρμαρίνο ανδρικό κεφάλι (εικ. 11) ρωμαϊκών χρόνων που αποτελεί σπάνιο δείγμα γλυπτικής τέχνης στο νησί, ασημένια και χάλκινα νομίσματα, και άλλα μικροαντικείμενα που προέρχονται από την επαρχία της Παλλικής. Ο ίδιος υπέδειξε θέση με μυκηναϊκούς τάφους στον Σκινέα, όπου ακολούθησε ανασκαφική έρευνα, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη.

Επαρχία Σάμης

Σάμη

Η Σάμη χωρίς αμφιβολία αναδεικνύεται ως

Εικ. 5. Κράνη. Πανοραμική άποψη της ανασκαφής.

Εικ. 6. Πρόννοι. Το τμήμα του πετρώ.

Εικ. 7. Κράνη. Η οχύρωση μετά τις εργασίες πεδίου.

Εικ. 8. Σκινέας. Ο δρόμος και η είσοδος του τάφου.

Εικ. 9. Πάλη. Οικία. Έμβλημα μάσκας και άνθους.

Εικ. 10. Λίθινες πολιορκητικές σφαίρες.

το μοναδικό διαχρονικό οικιστικό κέντρο της Κεφαλονιάς από την πρωτοελλαδική έως την παλαιοχριστιανική περίοδο.

Για την πρώιμη εποχή του Χαλκού αναφέρεται στη βιβλιογραφία ο οικισμός στη θέση «Φούρνοι», που η σχέση του με τα οικοδομικά λείψανα στο ακίνητο της ΕΚΟ, στη νότια είσοδο της σημερινής πόλης, είναι υπό συζήτηση, αφού η ανασκαφική τους έρευνα δεν έχει ολοκληρωθεί. Στο χώρο έχουν αρχίσει να αποκαλύπτονται εκτεταμένα στρώματα καταστροφής, μικρός κιβωτιόσχημος τάφος(;) και η πορεία τοίχων. Ο ενδιαμέσος κρίκος της μέσης περιόδου της προϊστορικής εποχής προς το παρόν δεν ανιχνεύεται, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η περιοχή εγκαταλείπεται. Κατά τους επόμενους αιώνες, τους μυκηναϊκούς, τα πρώτα αλλά όψιμα στοιχεία προέρχονται από τον Καραβόμυλο που βρίσκεται σε μικρή απόσταση από τη Σάμψ. Συγκεκριμένα στο έργο «Αποχέτευση ακαθάρτων και ομβρίων υδάτων - Εγκατάσταση βιολογικού καθαρισμού Σάμψ Κεφαλονιάς», για το οποίο σημειώνεται ότι στο πλαίσιο του πραγματοποιήθηκε η μεγαλύτερη ανασκαφή που έγινε ποτέ στο Νομό Κεφαλονιάς - Ιθάκης, ήλθε στο φώς κιβωτιόσχημος τάφος που πιθανώς χρονολογείται στο τέλος της υπομυκηναϊκής περιόδου. Ο τάφος που δεν θα είναι ο μοναδικός βρίσκεται σε ικανή απόσταση από την μυκηναϊκή οικία στη θέση «Άγ. Θεόδωροι».

Οι πρώιμοι αιώνες της Ιστορικής Εποχής χαρακτηρίζονται από τους εγχυτρισμούς και τους μικρούς κιβωτιόσχημους τάφους στα ακίνητα Ν. Ρασσιά και Βρετού που βρίσκονται στο νότιο πολεοδομικό τμήμα του σύγχρονου οικισμού. Οι νεκροί είχαν τοποθετηθεί σε ισχυρά συνεσταλμένη στάση (εικ. 12) και συνοδεύονταν από πήλινα αγγεία (εικ. 13). Ο οικισμός της αντίστοιχης περιόδου, όπως και της επόμενης, της αρχαϊκής, υποδηλώνεται στη θέση «Λουτρό»,

στα βόρεια της πόλης όπου από δοκιμαστικές τομές συγκεντρώθηκε σχετική κεραμική. Ωστόσο, οι απτές μαρτυρίες δεν προέρχονται από τον οικισμό, αλλά από το άγνωστο μέχρι πρόσφατα δυτικό νεκροταφείο, από το οποίο κυριολεκτικά ανασύρθηκαν μέσα από νερά και λάσπες, κάτω από εξαιρετικά επικίνδυνες και ανθυγιεινές συνθήκες, ταφικά αγγεία, κεραμοσκεπείς και κιβωτιόσχημοι τάφοι.

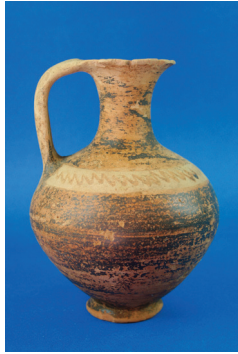
Στην ίδια πάντα θέση (Λουτρό) και σε αμφιθεατρική διάταξη ορθώνεται η κλασική και ελληνιστική πόλη που αναπτύσσεται παράλληλα στη δυτική κλιτύ του λόφου των Αγ. Φανέντων, στη θέση «Καμίνια». Το όριο της αποτελεί η σημερινή οδός Διχαλίων, όπως συμπεραίνεται από τα έως τώρα ανασκαφικά δεδομένα. Η πόλη και η ακρόπολη προστατεύονται με τείχος που ήδη ήταν γνωστό. Προβληματικό, ωστόσο, παρέμενε το θέμα της προστασίας της από την πλευρά της παραλίας και της πεδιάδας, την περισσότερο ευάλωτη πλευρά, όπου το 2008 στο πλαίσιο δημόσιων και ιδιωτικών έργων εντοπίστηκε και ερευνήθηκε το παράλιο τείχος της (εικ. 14), το οποίο εμφανίζεται εντυπωσιακό. Ένα δεύτερο πρόβλημα της μνημειακής τοπογραφίας επιλύθηκε την ίδια χρονιά. Κοντά στην πλατεία Κωνσταντάτου, κρηπίδωμα με δέστρα οριοθετεί το χώρο του κλασικού λιμανιού. Τέλος, με τον προσδιορισμό των νεκροπόλεων στα ανατολικά,

Εικ. 11. Κεφάλι ρωμαϊκής περιόδου φυσικού μεγέθους.

Εικ. 12. Σάμη. Ταφή σε ισχυρά συνεσταλμένη στάση.

Εικ. 13. Σάμη. Ληκύθιο με γραπτή διακόσμηση.

Εικ. 14. Σάμη. Το παράλιο τείχος και οικοδομικά λείψανα.

Εικ. 15-16. Σάμη. Η πύλη της ακρόπολης πριν τις εργασίες πεδίου.

Βόρεια, δυτικά και νότια συμπληρώνεται ικανοποιητικά ο τοπογραφικός της χάρτης αν και δεν έχουν δοθεί ακόμα απαντήσεις για τη χωροθέτηση της αγοράς και των ναών.

Στο πλαίσιο του Υ/Ε «Ανάπλαση - ανάδειξη αρχαιολογικού χώρου Σάμης», που εντάχθηκε στο Γ' ΚΠΣ, έγιναν ευρείας κλίμακας εργασίες στην ακρόπολη και στην οχύρωση με εντυπωσιακά αποτελέσματα (εικ. 15-16).

Ο πολεοδομικός ιστός της πόλης κατά την επόμενη περίοδο, τη ρωμαϊκή, επεκτείνεται πέραν του σημερινού δρόμου της Διχαλίων προς την πεδιάδα και κατά μήκος της ακτής, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι εγκαταλείπεται άμεσα και οριστικά ο χώρος εντός των τειχών. Ο λιμένας της μεταφέρεται στη θέση «Λουτρό», όπου στο θαλάσσιο χώρο διακρίνεται βυθισμένος ο λιμενοβραχίονας, ενώ επί της ακτής στο πλαίσιο ιδιωτικής ανασκαφής, αποκαλύπτονται χώροι που αποδίδονται στο εμπορικό και οικονομικό κέντρο της πόλης. Εντυπωσιακός αριθμός λουτρικών εγκαταστάσεων που η χρήση τους επιτείνεται για μεγάλο χρονικό διάστημα έχουν εν μέρει ανασκαφεί σε διάφορα σημεία της. Η αρχιτεκτονική των απλών ιδιωτικών οικιών, παρά τις συνεχιζόμενες σωστικές ανασκαφές δεν προσδιορίζεται με σαφήνεια αν και μερικές διακρίνονται για την πολυτέλειά τους, όπως συμπεραίνεται από τα ψηφιδωτά δάπεδα που φέρουν ανθρωπόμορ-

φες παραστάσεις, ή εμπνέονται από το φυτικό κόσμο (εικ. 17) ή διακοσμούνται με γεωμετρικά θέματα. Επί του κεντρικού δρόμου που διασχίζει τη σημερινή πόλη, δύο κτήρια με εκτεταμένα ψηφιδωτά δάπεδα ταυτίζονται με δημόσια οικοδομήματα, ενώ ως έργα κοινωφελούς χαρακτήρα προσδιορίζεται διθάλαμο καμαροσκεπές οικοδόμημα (εικ. 18) για την άντληση πόσιμου νερού, στη θέση «Λουτρό» και ισχυρός τοίχος για τη συγκράτηση του πρηνούς του παρακείμενου χείμαρρου.

Τοπογραφώντας τις σημαντικότερες θέσεις της Κεφαλονιάς της κλασικής και ελληνιστικής περιόδου είτε αυτές έχουν σχέση με αμυντικά έργα (πολίσματα, παρατηρητήρια, φρυκτωρίες), είτε χαρακτηρίζονται ως αγροικίες ή προσδιορίζονται ως οικισμοί και μελετώντας το ανάγλυφο του εδάφους, είναι δυνατόν να χαραχτούν τα σύνορα μεταξύ των τεσσάρων πόλεων της.

Φισκάρδο

Πάνορμος

Μια νέα ρωμαϊκή πόλη ευνοούμενη από την αυτοκρατορική εξουσία θεμελιώνεται στο Φισκάρδο. Ύστερα από πολλούς αιώνες αναμονής και αναζητήσεων ο Πάνορμος των γραπτών πηγών ταυτίζεται, βάσει των πρόσφατων ανασκαφικών επιγραφικών μαρτυριών, με το σημερινό Φισκάρδο.

Εικ. 17. Σάμη. Οικία. Ψηφιδωτό δάπεδο με διακόσμηση ακάνθου.

Εικ. 18. Σάμν. Κρηναίο οικοδόμημα.

Εικ. 19. Πάνορμος. Ο πλακοστρωμένος χώρος και ο δρόμος.

Εικ. 20. Πάνορμος. Μουσωλείο με προθάλαμο και θάλαμο.

Εικ. 21. Θέατρο - ωδείο.

Στο ακίνητο Χαράλαμπου Τσελέντη, στη θέση «Τηγάνια» που βρίσκεται εντός του σημερινού οικισμού αποκαλύφθηκε ορθογώνιο λιθόστρωτο που ορίζεται από χαμηλό αναβαθμό (εικ. 19). Γύρω από αυτό ανοίγονται χώροι, ενώ στα δυτικά εμφανίζεται πλακόστρωτος δρόμος επιμελημένης κατασκευής. Επί του λιθόστρωτου και σε πειόσχημη διάταξη ήλθαν στο φως ενεπίγραφα βάθρα, από τα οποία αντλούνται πληροφορίες για πολιτικά όργανα, για θρησκευτικές δοξασίες και για ανθρωπωνύμια. Οι δύο τελευταίοι στίχοι ενός βάθρου είναι άκρως αποκαλυπτικοί, αφού σε αυτούς, όχι μόνο κατονομάζονται οι κάτοικοι της πόλης Πάνορμος, αλλά τους φέρνουν και σε πολιτική σχέση με τον αυτοκράτορα Αδριανό: «η πόλις Ανδρειανών Πανορμεϊτών». Ο χώρος συνδέεται με τη θέση της ρωμαϊκής αγοράς της πόλης λόγω των σημαντικών μνημείων και των επιγραφών, αλλά χωρίς να στοιχειοθετείται περισσότερο η υπόθεση. Στον Πάνορμο εκτός της αγοράς σημαντικά μνημεία των ρωμαϊκών αιώνων ερευνήθηκαν σε όλη την έκταση του σημερινού οικισμού με χαρακτηριστικότερα τους καμαροσκεπείς θαλάμους που αναγνωρίζονται ως μουσωλεία. Στο μεσοδιάστημα ενός μουσωλείου με προθάλαμο και με θάλαμο (εικ. 20) και σε ένα δεύτερο με μόνο θάλαμο εντοπίστηκε τμήμα θεάτρου/ωδείου (εικ. 21) που η χρήση και η ταύτισή του είναι υπό συζήτηση, δεδομένου

ότι δεν έχει αποκαλυφθεί πλήρως. Η παρουσία του ανάμεσα σε δύο ταφικά μνημεία ενδεχομένως να δηλώνει χώρο συνάθροισης και τέλεσης ηρωολατρείας. Σχέση με παρόμοιες τελετές πιθανώς να έχει και η μικρή λουτρική εγκατάσταση (ΣΤ' ΕΠΚΑ), δίπλα σχεδόν από το νεκροταφείο που ερευνήθηκε την περασμένη δεκαετία στον όρμο του Αγ. Ανδρέα.

Συνεργασίες

Τη δεκαετία 2000-2010 στα τρία νησιά δραστηριοποιήθηκαν ημεδαπά και αλλοδαπά επιστημονικά Ιδρύματα για την εφαρμογή αρχαιολογικών προγραμμάτων που αφορούσαν επιφανειακές έρευνες. Διευκρινίζεται ότι τα προγράμματα είχαν εγκαινιαστεί πριν το 2006, υπό την διεύθυνση των μητρικών Εφορειών ΣΤ' και Ζ' και συνεχίστηκαν υπό την νέα διεύθυνση της Εφορείας και του υπογράφοντος. Η πρώτη συνεργασία εγκαινιάστηκε στην Κεφαλονιά με το Ιρλανδικό Ινστιτούτο Αθηνών, με την κ. Χριστίνα Σουγιουτζίου-Heugwood υπεύθυνη της αποστολής, ενώ η δεύτερη με το Ιόνιο Πανεπιστήμιο Κέρκυρας και υπό την ευθύνη του κ. Κώστα Σμπόνια.

ΙΘΑΚΗ

Νότια Ιθάκη

Επιτέλους, πέρα από την Ομηρική Ιθάκη υπάρ-

Εικ. 22. Ιθάκη. Το συγκρότημα.

Εικ. 23. Ιθάκη. Χάλκινο ειδώλιο.

χει μια άλλη άγνωστη χειροποίητη Ιθάκη, σεμνή και ταπεινή, λιγότερο «λαμπερή», αλλά εξίσου ενδιαφέρουσα.

Νέα στοιχεία προβάλλουν στον ορίζοντα, που ενδεχομένως αναγάγουν την κατοίκηση του νησιού στην Παλαιολιθική και Μεσολιθική εποχή, όπως εικάζεται από τα λίθινα εργαλεία που συγκεντρώθηκαν από τον Μαραθιά στη νότια Ιθάκη. Από επιφανειακές ενδείξεις μέσα και γύρω από την πρωτεύουσα, το Βαθύ, ανιχνεύονται στοιχεία ανθρώπινης δραστηριότητας στη μυκηναϊκή, γεωμετρική, αρχαϊκή και ελληνιστική περίοδο. Κατά τους ρωμαϊκούς και υστερορωμαϊκούς χρόνους στην ίδια πάντα περιοχή αναπτύσσεται μια νέα πόλη, όπως αρχίζει δειλά να διαγράφεται μέσα από τις σωστικές ανασκαφικές έρευνες. Στο δημοτικό χώρο στάθμευσης αποκαλύφθηκε συγκρότημα (εικ. 22) με οικιακό ιερό στο οποίο λατρευόταν το εξαιρετικής τέχνης χάλκινο ειδώλιο (εικ. 23) που αποδίδει μορφή ποιητή/φιλόσοφου ή θεού (Ασκληπίος;). Σε όμορο συγκρότημα αναγνωρίζονται τα ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά στοιχεία λουτρού, το οποίο συνεχίζεται προς όλες τις κατευθύνσεις. Στο χώρο του σημερινού σχολείου ερευνήθηκε συστάδα ρωμαϊκών τάφων με πλούσια ευρήματα, ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζουν τα γυάλινα αγγεία.

Βόρεια Ιθάκη

Στο Σταυρό δια διερευνητικών τομών εντοπίστηκαν ταφές σε λάκκους, όπως και απλοί κεραμοσκεπείς τάφοι που καλύπτουν το χρονικό διάστημα από τον 5ο έως τον 2ο/3ο αι. μ.Χ. Στρώματα πυρών που σχετίζονται με νεκρικές τελετές, χάλκινος λέβητας και πολύτιμα ευρήματα εμπλουτίζουν τις γνώσεις μας για την περιοχή.

Επίσης, στην περιοχή του Σταυρού διεξήχθη επιφανειακή έρευνα σε συνεργασία με τη

Βρετανική Σχολή Αθηνών με επικεφαλής τη διευθύντρια Catherine Morgan.

Στη θέση «Π. Αετός» στη νότια Ιθάκη και υπό την εποπτεία της ΣΤ' ΕΠΚΑ ολοκληρώθηκε το ερευνητικό πρόγραμμα (1983-2005), υπό τη διεύθυνση του κ. Σαράντη Συμεώνογλου (Πανεπιστήμιο του Saint Louis).

Υπό την διαδοχική εποπτεία των ΣΤ' και ΛΕ' ΕΠΚΑ, διεξάγεται από το 1994 στον «Αγ. Αθανάσιο» Εξωγή στην βόρεια Ιθάκη, η δεύτερη επιφανειακή και ανασκαφική έρευνα, από το Πανεπιστήμιο των Ιωαννίνων και τη διεύθυνση της κ. Λίτσας Κοντορλή-Παπαδοπούλου.

Το ζητούμενο και στις δύο περιπτώσεις ήταν η ταύτιση της Ομηρικής Ιθάκης, χωρίς όμως τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, πολύ περισσότερο που ακόμα και σήμερα οι δύο ανασκαφείς έχουν διαφορετική άποψη για τη θέση του Οδυσσειακού ανακτόρου.

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Λίμνη Κεριοῦ, περιοχή «Πίσω Πανοκάμπι», θέση «Περλάκια». Στο χώρο διακρινόταν μέσα από πυκνή βλάστηση τοίχος κτισμένος από ευμεγέθεις λίθους κατά το ορθογώνιο σύστημα. Οι δοκιμαστικές τομές αποκάλυψαν την κάτω ορθογώνιου οικοδομήματος της ελληνιστικής περιόδου. Η ακριβής χρήση του δεν προσδιορίζεται προς το παρόν, αλλά εικάζεται ότι ταυτίζεται με αγροικία που ενισχύεται με πύργο. Οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις γύρω από αυτήν και ο παρακείμενος χείμαρρος ενισχύουν την υπόθεση. Αντίθετα, η άποψη για αμυντικό έργο λόγω της ισχυρής τοικοποιίας του αποδυναμώνεται από το γεγονός ότι δεν υπάρχει ευρύ οπτικό πεδίο, επειδή το οικοδόμημα θεμελιώνεται στην πλαγιά χαμηλού λόφου που περιστοιχίζεται από ψηλότερους.

Ανω Γερακάρι, θέση «Ριζόκαστρο-Κάστρο».
Υπήρχαν παλαιές αναφορές για αυτήν, αλλά το τείχος που κυκλώνει την κορυφή του λόφου φωτογραφήθηκε για πρώτη φορά. Πρόκειται για τείχος κτισμένο κατά το τραπεζιόσχημο σύστημα δόμησης ελληνιστικής περιόδου. Στη νότια Ζάκυνθο σε τρεις θύλακες Α, Β και

Γ έγινε επιφανειακή έρευνα σε συνεργασία με το Ολλανδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, με υπεύθυνο τον κ. Gert Jan van Wijngaarden. Όλες οι συνεργασίες υπήρξαν δημιουργικές και εποικοδομητικές, αφού πέτυχαν το σκοπό τους ενώ άρχισε η μελέτη και επεξεργασία του υλικού για τη δημοσίευσή του.

Προϊστάμενος

Ανδρέας Σωτηρίου (2006-2010)

Ανασκαφές

Μουσάτα, Αγ. Γεώργιος Σκάλας, οικόπεδα Φισκάρδου
Μουσάτα
Φισκάρδο, αποχέτευση Σάμης, δρόμος Κρανιάς, Υ/Ε «Ανάδειξη - ανάπλαση αρχαιολογικού χώρου Κράνης»
Δρόμος Ληξουρίου, αποχέτευση Σάμης και οικόπεδα στη Σάμη
Ιθάκη, Υ/Ε «Ανάδειξη - ανάπλαση αρχαιολογικού χώρου Σάμης», αποχέτευση Σάμης
Οικόπεδα στη Σάμη
Οικόπεδα στην Ιθάκη
Δρόμος Κρανιάς και οικόπεδα στη Σάμη
Οικόπεδα στη Σάμη, αποχέτευση Σάμης
Ζάκυνθος

Υπεύθυνοι αρχαιολόγοι

Α. Σωτηρίου

Α. Σωτηρίου, Λ. Παπαγγελοπούλου
Α. Σωτηρίου, Μ. Ανδρεάτου, Αθ. Δελλής

Α. Σωτηρίου, Ά. Κλημάντου

Α. Σωτηρίου, Γ. Λιβιτσάνης

Α. Σωτηρίου, Ν. Καππάτος, Κ. Λάμπρη
Α. Σωτηρίου, Α. Σακκάτος
Α. Σωτηρίου, Γ. Φράγκου
Α. Σωτηρίου, Χ. Μανούσος
Α. Σωτηρίου, Ν. Πετρόπουλος